

ОТ ИДИОЛЕКТНО, СОЦИОЛЕКТНО И РЕТОРИЧНО В ЕЗИКА ДО РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ТЕХНИТЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ – ЕЗИКОВА КУЛТУРА, КИЧ И ПРОСТОРЕЧИЕ

Иван Касабов

Abstract: Within a semantic approach to different aspects of language experience language phenomena need to be revealed in their significance. In particular, what should be clarified are the common sign-structures of things and words at three different levels: of *theoretical form* (theoretical knowledge or cognitive linguistics), of *actual existence* (social praxis or pragmatics) and of *socio-cultural values* (cultural knowledge or socio-cultural semantics). Respectively, the level of socio-cultural semantics of a given ethno-language (examined simultaneously from cultural linguistic, semantic and stylistic aspects) could be divided into three different sub-levels: *rhetorical* with corresponding *ethno-linguistic culture*, *sociostylistic* with corresponding *sociolinguistic stratification* and *idiomatic* with corresponding *idiolect-linguistic base*. The claim in this paper is that in language usage there are various interactions between sub-levels divided, resulting in phenomena as *language culture*, *kitch* and *slang*.

Keywords: semantic levels, lexical meaning, usage, slang, culture.

Според класически мнения: „Всекидневното общуване с език става по навик, автоматично, волно, неизискано, без изкуство. Обществения навик в употребата на езика наричаме обиход (лат. *Usus*, фр. *Usage*, нем. *Umgang*). Всекидневният, обичайният език на народ и интелигенция е обиходни. Езикът става отборни, когато с умение се отбира за изказ думи, съчетания от думи, изговор на реч; той е език за общуване изискано, знатно; може да се каже, че обиходният език е делничен, а отборният празничен.“ (Балан 1954: 17). От днешна гледна точка в цитата става дума за всекидневното автоматизирано общуване по на-

вик и за обиходен език на узуса, различавано от празнично изисканото, реторично общуване и за съответстващ отборен език от умело подбирани думи и изрази.

В първия случай общественият навик на езиковия узус се поддържа от интуитивна норма за граматично-лексикална допустимост или правилност. Във втория случай изборът на езикови изрази средства е спрямо различавания на функционални (обикновени за делник и ритуализирани за празник), социални (на народа и на интелигенцията) и индивидуални стилистични норми. Последните различавания са в резултат на оценка на езиковите знакови единици, т.е. те са с различна социолингвистична (по езикови регистри) добавъчна символна стойност или конотативна ценност в системата на езика. Подобни оценки са в резултат на обществения навик в езиковия узус и са предимно интуитивни. Това са оценки на значенията на думите-символи, които включват както типа предметна знаковост, така и уникалната предметност на значенията на всяка от думите.

Думите-символи, с техните значения, не се нуждаят от съзнателно развивана (логическа) аргументация, за да станат общностно споделяни, а са основани предимно на интуицията за значенията като за *споделяни обществени мнения* – „докса“ и се поддържат от социолектни предпочитания по *интуиция* за *словесна престижност* и от *езиковото чувство и вкус*. Едва за усвоените реторични тропи и фигури, както и (отчасти) за игровите езикови форми от каламбурен тип може да бъде обоснована същинска осъзнатост на езика с

неговите думи-символи като единици и на културата.

От семиотична гледна точка формата на съществуване на думата (като конкретен езиков знак) е индивидуалната (произнесена) дума, назоваваща предмет в актуална ситуация. Начинът ѝ на съществуване се разглежда в нейната роля на деиктична (посочваща) дума, име (индексален знак), като *тема* на изказване, а значимостта на съществуването ѝ като нейно значение се проявява, когато е в позиция на предикативна дума (*рема*) в изречение (като знак *дицент* ' (из)казано'), в изясняващо съдържанието ѝ изказване.

1. Схематичен семиотичен модел на думата-знак

ДУМА-ЗНАК	1-ва ТРИДЯЛБА: СРАВНЕНИЕ, ВЪЗМОЖНОСТ, ВЪОБРАЖАЕМА ФОРМА	2-ра ТРИДЯЛБА: ПРЕДСТАВЯНЕ, АКТУАЛИЗАЦИЯ, СЪЩЕСТВУВАНЕ	3-та ТРИДЯЛБА: МИСЪЛ, НЕОБХОДИМОСТ, СИМВОЛНА ЗНАЧИМОСТ
Форма 1-ви КОРЕЛАТ ТЕОРЕТИЧНО ПОЗНАНИЕ (КОГНИТИВНА ЛИНГВИСТИКА)	1. Форма на формата Възможни същностни качества – <u>Признаци</u> КАЧЕСТВЕН ЗНАК	2. Съществуване на формата Типово специфична форма, фигура на представата – Словесен образ ИКЕНИЧНИ ЗНАЦИ	3. Значимост на формата <u>Значеца</u> <u>словесна форма</u> ДУМИ-РЕМИ
Съществуване 2-ри КОРЕЛАТ ПРАКТИКА (ПРАГМАТИКА)	4. Форма на съществуването Индивидуално произ- носима дума, назова- ваща предмет в актуална ситуация ЕДИНИЧЕН ЗНАК (sinsign)	5. Съществуване на съществуването Предметно посочваща и деиктична дума като име-тема ЗНАК-ИНДЕКС	6. Значимост на съществуването Предикативна дума в изречение, в най- добре представящ съдържанието на думата израз ЗНАК-ДИЦЕНТ
Значимост 3-ти КОРЕЛАТ КУЛТУРНО ЗНАНИЕ (СОЦИО-КУЛТУРНА СЕМАНТИКА)	7. Форма на значимостта Тип предметно- словесна форма ЗНАК-ТИП (legisign)	8. Съществуване на значимостта <u>Значение на</u> <u>думата</u> ЗНАК-СИМВОЛ	9. Значимост на значимостта Конотативно-интер- претативно разбиране на думата-символ – <i>Doxa</i> ЗНАК-АРГУМЕНТ

¹ В съответствие с двете трихотомии на знака по (Пърс 1992–1998) – в три триделби според три корелата. Представянето на посочените взаимоотношения в знака за цвят (color) е развито в матрична схема от (Гуери 2009), която той нарича семиотичен нонагон и която може успешно да бъде използвана за насочване към взаимнообвързано разглеждане на думата-символ в нейните различни знакови модули чрез посочените три типа знаково съществуване в пресичането на всяко от тях с всеки от трите корелата.

Обикновено думите и отношения между тях в речта се смятат за актуална реализация на лексикалните знакови отношения в езиковата система, която пък, от своя страна, в известен смисъл се схваща като реализация на езиковото знание и езиковите способности на хората от дадена езикова общност. При специално внимание към проблема се оказва обаче, че освен разглежданото ниво на актуалното съществуване на практическото речево изпълнение (2-ро корелативно ниво от тази схема), се налага отделянето не на още едно, а на две, съотносими с него нива – ниво на думата-символ като системно-езиков знак в смисъл на социално обусловено и споделено знание, като културна единица с установени значения и значимости (3-то ниво), от една страна, както и на ниво на теоретичното познание за думата-знак в аспекта на нейната

архитектоника (дизайн), в различните стени на знаковата възможност за нейното структурно-систематизиционно езиково съществуване (1-во ниво от схемата), от друга.

Както е показано на схемата, трите нива, на които се разглежда думата като езиков знак, може да се интерпретират и като равнища: на теоретичното (и/или естетическо) познание (теоретична или когнитивна лингвистика, или синтактика); на актуалната практика на знаково изразяване (прагматика); и на културното знание (социо-културна лексикална семантика). Съответно и системата на езиковите значения и значимости (представени на третото равнище) е организирана в три (суб)нива: идиолектно (базово символно), социолектно (индексално-символно) и реторично (иконично-символно), както на следната:

2. Схема на системната значимост на думата-символ

Ценност- Значимост на ДУМАТА като ЗНАК-СИМВОЛ от даден ЕЗИК 3-ти КОРЕЛАТ ЛЕКСИКАЛНА СЕМАНТИКА	7. Форма на значимостта <u>Знак-тип</u> – Тип знакова форма (7.) <u>ОНОМАСИОЛОГИЯ</u>	8. Съществуване на значимостта Знак-символ – Значение (8.) <u>СЕМА- СИОЛОГИЯ</u>	9. Значимост на значимостта Знак-аргумент – Конотация-разбиране (9.) <u>СТИЛИСТИКА</u>
Символни функции <i>Автомими:</i> <i>Nomen-omen</i> (сакрално ↔ профанно) СОЦИО- КУЛТУРНИ ФУНКЦИИ НА ЗНАКА: <u>ЗНАНИЕ</u> ЛИНГВО- КУЛТУРО- ЛОГИЯ	7.1. (Етнолингвистика) Митично-предметен тип на магични заклинателно- гадателни представи и (пред)убеждения, осно- вани върху вярата и чувството за персо- нална и етно- идентификация: <i>табу,</i> <i>мана, тотем, евфемизми,</i> <i>фетиши, идол, заклинания,</i> <i>жертва, етноназвания,</i> <i>чудо, аз, собствени имена</i> <i>Бог</i> – прототип	8.1. Иконично- символни <u>образно-</u> <u>метафорични</u> <u>значения</u>	9.1. Идиоматично- идиолектна и ритуализираща етно-езикова изразност с т. нар. <i>couleur locale</i> (архаизми, диалектизми и под.) Асоциативни метафорично- образни и ритмико- интонационни локални (и регионални) свето- гледни специфики – Емоционално-оценъчни етноконотации (ЕТНО-ИДИОМАТИКА)

<p><u>Хетероними:</u> (синоними, омоними, антоними, нарицат. ↔ собств. имена)</p> <p>(Социални, институционални и индивидуални регулации)</p>	<p><u>7.2. (Социоллингвистика)</u> <u>Функционално-предметен</u> <u>тип</u> и личности – имена като социални ('етикетни') емблеми за големи групи хора: <i>дар, атрибути, реликви, търговски марки, 'икони', диви, поп-звезди, герои</i> – стереотип</p> <p>жаргонизми, арготизми, социо-прякори, епоними</p>	<p>8.2. Словесна идея като системно-асоциативна атрибутивно-идентификационна връзка между словесен предметен образ и назован предметен тип – Индексално-символни <u>предметни значения</u> в полисемни отношения</p>	<p>9.2. <u>Стилистично-синонимични</u> различавания – по използване на редки и/или 'престижни' (социолектни) езикови 'ресурси' според статуса и стила на живот</p> <p>– <u>Функционални регистри</u> – <u>Общностни конотации</u> (Социолектно)</p> <p>(ФУНКЦИОНАЛНА СТИЛИСТИКА)</p>
<p>(делнично ↔ празнично)</p> <p><u>Пароними:</u> (деминутиви, аугментативи, екзотизми, поетизми)</p>	<p><u>7.3. (Антропололингвистика)</u> <u>Предметно-тип</u> <u>трансформации</u>, предизвикващи емоционални реакции или убеждения и манипулиращи чувствата на хора и групи: <i>персона (сянка), душа, Герой</i> – архетип – мотив</p> <p>анаграми, акроними, псевдоними, каламбури, емотивно-експресивни словообразователни варианти; калки</p>	<p>8.3 Словесна преносно-предметна значенино-изразна символизация – Вторично (тропеично) символизиращи</p> <p><u>алегорично-персонифициращи значения</u></p>	<p>9.3. Реторично-иновативни алегоризации и персонификации – <u>Тропи и фигури</u> – Убеждаващо или модално мотивирано (на базата на т. нар. 'езиково чувство и вкус') словесно осмисляне – <u>Етимонно-семантични и паронимично-атракционни мотивации</u> – <u>Културно-оценъчни конотации</u></p> <p>(РЕТОРИКА)</p>

Горният хоризонтален ред от тази матрична схема (в дясната колона Значимост на значимостта или на конотативните интерпретации – 9.1.) е област на етно-идиолектната идиоматична и ритуализираща изразност на автонимните лексикални форми от същото ниво в лявата колона (7.1.) и свързаните с тях прототипни форми на етнолингвистиката (и дори с несъзнаваните народнопсихологични форми). На средния ред в дясната колона (9.2) е областта на социалните конотации, отнасящи се към хетеронимните лексикални форми и стереотипните форми

на социоллингвистиката (в лявата колона 7.2.). Третият ред на дясната колона (9.3.) е областта на реторично-иновационните значимости и се отнася не толкова до прагматиката, колкото до културно-оценъчните конотации и до паронимните лексикални форми, като изразители на емоционално-убедителните (манипулативни) архетипни (схващани дори и като психоаналитични) форми, разглеждани от антропололингвистиката. Все пак, добре е да се има предвид, че тези триделби са теоретични и с тях се целят по-прецизни различавания на формите на значимости-

те, но често те действат взаимнообусловено и синкретично (до неразличимост) в семантичните форми на думите-знаци. Подробен коментар за изясняване на всяка от представените в тази схема позиции е предложен другаде² към подобна схема и затова е необходимо да бъдат отчетени налагащите се тук корекции спрямо предишната схема, налагащи се поради размествания при отпечатването в посоченото издание, но най-вече поради промените, настъпили при развитието и прецизирането на семантичните отношения в тази сложна област. За целите на този текст е достатъчна общата ориентация по колони и (суб)нива с оглед на частичните промени тук и с акцент върху взаимозависимостите между тях със съответстващите им лингвистични дисциплини.

Според тази схема изглежда възможно да се намерят основания и за разглеждане на съответстващите помежду си области от лингвистичен интерес като стилистика, семасиология и ономасиология, както са представени съответно в дясната (9), средната (8) и лявата колона (7) на таблицата. Така обединената област на социо-културната лексикална семантика на ценностите-значимости може да бъде изследвана от гледна точка на лингво-културология според специфичните етно-, социо- и антропо-културни особености на даден език. За подобен (на така разбиращата обобщаваща семантика) обединяващ термин в теоретичната (конструктивна) област на изследване на езика може да се приеме теоретичната (или когнитивната) лингвистика, от какъвто ранг е и терминът прагматика за областта на езиковата практика.

Остава следващата рискована стъпка и да се обсъди, дали областта на лингво-културологията (интересуваща се предимно от отношенията между „думите и нещата“) може да бъде разглеждана като обхващаща нивата на иконично-сим-

волния тип, индексално-символния тип и (същински) символния тип знаковост със същностно съответстващите им термини като: идиоматична етно-езикова база (изследвана от етнолингвистиката – в каре 7.1 от схемата), социо-езикова стратификация (предмет на социоллингвистиката – в 7.2) и езиковите форми на културата (изследвани главно от културологичната антропололингвистика – в 7.3). На етно-езиковата база с нейните етно-културни прототипи съответства етно-идиоматиката (каре 9.1 от схемата), на социо-езиковата стратификация със социалните стереотипи – социо-стилистичното на функционалната стилистика (и регистри) (9.2), а на антропо-лингвистичното с дълбинните архетипни мотиви – тропеичното и фигуративното на реториката с културно-оценъчните мотивационни конотации. (каре 9.3 от схемата).

Необходимо е да се допълни, че общностните конотации и стереотипите са в дифузни отношения със стилистично-културните и етно-регионални с персонални недоосъзнавани предпочитания от типа на „чувство (за изразяване, представителност)“ и „(прагматичен) вкус“. Те действат в постоянните лични колебания между подходящо и неподходящо или между приятно и неприятно, от които изкрystalлизират мотивите за емоционално-оценъчните конотации.

* * *

Разгледаните теоретични отношения между етно-идиоматико-идиолектно, социолектно и културно-реторично в езика може да бъдат разгледани и от гледна точка на съответните практическите резултати от техните комбинирани взаимодействия: езикова култура, кич и просфоречие. Известно е, че културата има своя израз чрез проявления в социума, но когато нейното изразяване, откъснато от спецификата и конотациите на локално-етническото, се обръква или изравнява с

² Вж. Касабов (2011: 82-90; 2012: 50-60).

националната култура и/или се представя като национална културна идентификация се стига до кич. Когато пък (посредством все повече интернационализиращия се социум) проявленията на етническото (с неговите убеждения и вярвания) и на националната култура (с нейните съмнения и критицизъм) се изравняват в т. нар. феномен „социален живот“, с откъсването на етническото от надредните нива на социално-стратифицираното и културното, се изпада до лумпенизация. А това означава социална изява на етническото, което, в своята (отчасти успешна или не дотам успешна) техно-социална интеграция, е откъснато от връзката му с локално културното (вж. Бранд 1995: 52).

Също така и езиковата култура има своя израз чрез речевите проявления в социума. В съвременното постмодерно общество започва да преобладава езиково изразяване, чрез което се проявява идиоматично-езиковото (с неговите убеждения и вярвания) посредством идиолектните конотации. Опасността е, че то вече се представя за общонароден разговорен език, който обаче се оказва откъснат от надредните нива на социално стратифицираните изразни средства на функционалните стилове (регистри) и на езиковата култура (на книжовния език). Така „високият“ (литературно-поетичен или книжен) стил и „средният“ (реторичен или публицистичен) стил ценностно се изравняват в т. нар. феномен „социално речево общуване“ чрез опитите за свеждането им до „ниския“ стил на едно постмодерно „просторечие“ от нов (но по същество също лумпенизиран) тип. Това ново „просторечие“ не е вече „простата реч“ на недообразованите и малокултурни среди или аргото на декласираните социални слоеве (като база за „тарикатския ученически жаргон“ – Ст. Стойков) от времената на модерните общества, а все повече се утвърждава като изразен език на съвременната жълта преса, постоянно цитирана от телевизионните програми „на живо“ и с удивително удо-

волствие възприемана и масово подражана от новото поколение.

В общата рамка на културата и цивилизацията значителна част от това ново „изгубено“ поколение на свободно-информационно общество, в своята (проблематично успешна) техно-социална интеграция, започва да унифицира цялата изразна стилистика на социалните си изяви до идиолектно-идиоматичното езиково „просторечие“, откъснато от необходимата му връзка с локално културното и книжовното. С други думи, прибрзаното приобщаване към глобалната цивилизация на недоопознали собствената си национална култура идиолектно-идиоматични общности ги превръща в безнадеждни и фанатични, тъй като, изгубили достъп до гласовете на съмнението, предствляват заслепена лумпенизирана тълпа, изразяваща предимно диви вярвания и предубеждения.

* * *

Несправедливо ще бъде да не се обърне достатъчно внимание и върху особената стилистична роля на „просторечие“ за речева характеристика на героите, представяни на фона на всекидневието в литературни произведения. Принципно различна е и функцията на „просторечие“ в пародийните (под)жанрове, които се различават на базата на изразяването чрез езиковите стилове отношение към темата на съответните художествени произведения. Според типа на отношението между тематично съдържание и стилово-езикова форма се различават пародии като бурлеска – с несъответно за делничните прояви и теми изразяване на висок стил и травестия – остроумно преобразяване на познато произведение, чието съдържание се пародира в комична светлина, а езикът на героите става делнично просторечен. Пародията може да бъде и гротеска – със сатирична типизация и деформация на образите, доведени до абсурд, или просто фарс – с елементарен комизъм, основан на недоразумения и случайности (чието

подобие са съвременни жанрове от типа на т. нар. „ситком“).

Заслужава си да бъде обърнато внимание и на отношението между култура, популярно художествено творчество и кич. Срещат се литературни произведения, които се представят за сатирично-хумористични и пародийни, но недостатъчното владение на жанровите стилистики води до неразличаване на книжовно-езиково културното и смесването или изравняването му със спецификата и конотациите на идиолектно-идиоматичното в „просторечие“. Вече стана ясно, че когато идиолектното-идиоматичното (със своята специфика и конотации) претендира да се представя като национална културна идентификация, се стига до кич. Ясно е също, че когато идиолектното-идиоматичното се отдели от книжовно-културната (реторична) и социално-страфикационната (стилистично-функционална) изразност и се сведе до изразните средства на „просторечие“, което се представя като новата форма на общонародния разговорен език, се стига до езикова лумпенизация. Чисти примери (едновременно и за кич, и за просторечие, но предствящи се като израз на родната национална културна идентификация) са сценариите на някои от най-популярните съвременни телевизионни шоу предавания „на живо“. В музикално-сценичната област подобен тип произведения са известни като чалга.

Популярните художествени произведения разчитат на внушения, привидно основани на националното изкуство, но художествената им стойност се колебае между булевардното (в сензационен дух за лумпенизираното градско население) и малоценното (без естетически качества, но с интригуващо съдържание, представляващо сензационен интерес за широката публика) изкуство. По всичко изглежда, че подобни произведения остават на нивото на поджанра, провокативно предвиден (от лидера на Пражката школа Мукаржовски (1935 (на български 1993):

31) още преди средата на XX в. като „роман за прислугата“ (от типа на днешните сантиментални телевизионни латино-сериали). За лумпенизиращия мантилитет знаците на световната нематериална култура се разбират като екзотични знаци на предмети от далечни материални култури. Липсата на т. нар. обща култура, обясняваща (чрез търсенията на съмнението) защо нещо е това или онова, в комбинация с анклавната изолираност на етно-идиоматичното, обясняваща (чрез убеденост в нормативно-езиковите конотации) как нещо е това, което е, води до липса на основание за задаване (и евентуален отговор) на въпроса какво е това нещо.

Известно е, че за т. нар. типизация в произведенията на изкуството, необходима база е етническото с неговия т. нар. *couleur locale* или по-опростено разбирано като т. нар. народност. Когато към нея се добави и изискването на злощастно познатата до неотдавна комунистическа партийност, се получава социалистически реализъм, обиновено представляващ лумпен-пролетаризация на изкуството. Произведенията на такова изкуство явно не са етнически, т. е. фолклорни и етно-езикови, но са базирани на дадена народност и език. Те се смятат за израз на социалния живот и са с претенции за интернационална социална значимост, но им липсва корелатът на локалната култура. Колкото цивилизацията на индустриалното общество (с неговите производствени идеологически отношения и материални произведения) става все по-глобална, толкова повече тя се смята за модерен (цивилизационен) заместител на културата, а изконните етнически вярвания и убеждения се подменят с класово-партийни догми и идеологии, без всякаква корелация с гласовете на съмнението, което би трябвало да идва от културата.

При такова положение се оказва крайно неуместно да се изисква от кандидат-студентите да търсят обоснован отговор на комплицирания въпрос, дали Бай Ганьо е национален или социален герой.

Бай Ганьо е относително заможен представител от епохата на установяване на средната класа, но в културно отношение е типичен представител на манталитета и „идеалите“ на лумпенизирана социална среда (което разколебава предубеждението, че непременно лумпенът да е, да бъде или да е бил и пролетарий), който се опитва цивилизационно да се интегрира в чужди социуми. Той или не различава етническото (с емблеми като килимчето и лютите чушки) и регионалното от национално и европейски културното, или фатално ги смесва до объркване (мускалчетата – кич, но с претенции за израз на национално културното – основна емблема, поддържана и до днес от „Балкантуристкия“ манталитет). Но Бай Ганьо не е обикновен тарикат и далавераджия, отдаден само на „алъш-вериша“, а той прави и избори („я за кмет, я за депутатин“), като разпалва страстите на събранияте от „кол и въже“ лумпени с помощта на „алкохолния огън“. И не само избори, той прави и вестник, чрез който (заедно с други „учени хора“ като Данко Харсъзина) да моделира и направлява общественото мнение. Алеко не е споменал само за аспирации към царската дъщеря, но този архетипен мотив не е пренебрегван (а се проявява в нови версии по темата) дори и от съвременното шоу. Важното е шоу да става и... шоуто да продължава.

Това обаче, с което Бай Ганьо най-много се гордее, е патриотизмът. И какъв „хъшовец“ и патриот ще да е той, ако няма подходящ вкус за родното изкуство, изразявано от емблематични произведения на трапезния градски фолклор като „Зелен листец“, принизявано от не-патриотите и разни „безродни космополити“ до чалга и кич. За такива като него художествените работници от същата социална прослойка (т. е. лумпен-интелектуалците) създават „модерни битови“, „криминални“ и „научно-фантастични“ произведения на изкуството. И това е единствената реализация на възможността за изкуство, което не се основа на дадена етническа народност (но все

пак се базира на архетипите на архаичната митологичност), а на новите технократски материалистически митове на (пост)модерното глобално общество. И опасността е постмодерната масова култура да се окаже съставена само от такива произведения, съпроводжани от гангстерски филми и допълвани с мелодрами за модерните „елити“ в духа на романите за прислугата. И все пак, когато глобалното общество по модерному се лумпенизира, то не може някой ден и вторично да не се стратифицира.

Библиография

- Балан 1954:** Теодоров-Балан, Ал. Нова българска граматика за всички. София, 1954.
- Бранд 1995:** Brandt, Per Aage. Morphologies of Meaning. Aarhus, Aarhus University Press, 1995.
- Гуери 2009:** Guerri, Cl. The Semiotic Nonagon and the Graphic Language TSD: an operative model for qualitative research and the scope of a new graphic language. – В: Presentation in XV. Early Fall School of Semiotics, Sozopol, Bulgaria, 2009.
- Касабов 2011:** Касабов, Ив. Семантиката и социалният опит. – В: Проблеми на социалингвистиката, т. 11. Езикът и социалният опит. Сборник, посветен на акад. М. Виденов София, 2011, с. 82-90.
- Касабов 2012:** Касабов, Ив. За системно-структурните отношения в лексиката. – В Сб.: Езиковедски изследвания в чест на проф. Л. Крумова-Цветкова. Магията на думите, София. 2012, с. 46-61.
- Мукаржовски 1935 (1993):** Мукаржовски, Ян. Естетическата функция, норма и ценност като социални факти. – В: Студии по теория на изкуството. Бълг. превод (от първоначалната публикация в списание Sociální problémy IV, 1935), Изд. „Наука и изкуство“, С., 1993, с. 23-106.
- Пърс 1992-1998:** Peirce, Ch. The Essential Peirce, Vol. 1–2, Indiana University Press, Bloomington.
- Стойков 1945:** Стойков, Ст. Софийският ученически говор (принос към българската социална диалектология). – В: Годишник на СДУ, ИФФ. София, 1945.